

Marjo Vuorikoski

Koulu sopeuttajasta vapauttajaksi

Oppilaiden pitää ehkä tulevaisuudessa lähteä aamuisin kouluun nykyistä aiemmin, jotta he ehtivät käydä läpi metallinpaljastimet ja ruumiintarkastukset ennen oppituntien alkamista.

Tällaisia mielikuvia synnyttää Opettajien ammattijärjestön OAJ:n lehtensä pääkirjoituksessa (*Opettaja* 4/2007) esittämä ehdotus turvamiesten palkkaamisesta kouluihin. Näin kouluissa vastattaisiin opettajiin kohdistuneisiin lisääntyneisiin väkivaltatilanteisiin seuraamalla muun muassa amerikkalaisten, venäläisten ja virolaisten koulujen esimerkkiä.

Ehdotus turvamiehiin tukeutumisesta vaikuttaa yllättävältä, kun suomalaisten koulujen menestystä ja mallikelpoisuutta on viime vuodet ylistetty. Suomalaisten oppilaiden loistava menestyminen kansainvälisissä Pisa-vertaailuissa ei ole kannustanut koululaitoksen arvosteluun.

Silti tyytymättömyyden aiheita nousee esiin eri tahoilta.

Kouluongelmien lista on pitkä: rauhattomuuden ja väkivaltatilanteiden lisäksi niihin kuuluvat muun muassa koulussa viihtymättömyys, oppilaiden psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat, erityisopetukseen siirrettyjen oppilaiden määrän jatkuva kasvu, opettajien uupumus, tulevaisuudessa uhkaava opettajapula, koulutuspalvelujen alueelliset erot ja koulutuksen resurssointi. Koulutukseen vaaditaan lisää resursseja, lisää valvontaa, lisää normeja ja kriteeristöjä. Pelastajaksi huudetaan valtiovaltaa: avaimia koulutuksen ongelmiin haetaan keskusjohtoisesta koulutusmallista, jonka purkamisen siunauksellisuuteen uskottiin lujasti parikymmentä vuotta sitten.

Koulun itsestäänselvyyksien kyseenalaistaminen

Nykyinen massakoulutuksen järjestelmä on toisen maailmansodan jäl-

”Pienten koulujen lopettamisen lisäksi ala- ja yläkoulun yhdistämisellä on luotu suuria koulukolosseja, joiden perusteluissa yleensä onnistutaan ohittamaan taloudelliset tekijät ja markkinoimaan ne oppimismahdollisuuksien edistäjinä. Koulutuksen sisällöissä keskitytään ennen muuta tiedonjakoon ja työelämän valmiuksien opettamiseen.”

keinen tuote, jonka perusta luotiin nykyisestä poikkeavassa yhteiskunnallisessa tilanteessa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Laitosmaisen ja kirjallisteoreettista opetuskulttuuria painottavan koulutehtaan odotetaan silti kykenevän vastaamaan nykyisen markkinayhteiskunnan tehokkuusvaatimuksiin.

Koulun tehtävää kasvattajana ja yhteisöllisyysajattelun rakentajana on murentanut koko yhteiskuntaelämän vallannut tehostamispyrkimys: oppilaatkin halutaan pienestä pitäen taivuttaa taloudellisen kasvun takaajiksi. Järjestelmän tehostaminen ulottuu päivähoidosta korkeakouluihin.

Pienten koulujen lopettamisen lisäksi ala- ja yläkoulun yhdistämisellä on luotu suuria koulukolosseja, joiden perusteluissa yleensä onnistutaan ohittamaan taloudelliset tekijät ja markkinoimaan ne oppimismahdollisuuksien edistäjinä. Koulu-

tuksen sisällöissä keskitytään ennen muuta tiedonjakoon ja työelämän valmiuksien opettamiseen. Työnantajataho haluaisi saada lapset entistä nuorempina kouluputkeen ja nopeasti putken läpi työmarkkinoille.

Kouluille ja opettajille kasataan raskaita lasteja, kun niiden pitäisi tuottaa osaavia ammattilaisia ja luovia huippuja pitämään Suomi mukana kansainvälisessä talouskilvassa. Naisvaltainen opettajakunta joutuu toimimaan markkinayhteiskunnan arvojen etujoukkoina. Samalla opettajien pitäisi kyetä yhteiskunnallisten ongelmien ratkomiseen pedagogisin menetelmin ja tehtävän vaativuuteen nähden kovin vähäisin taloudellisin voimavaroin. Tilanteen haastavuus on vain lisääntynyt, kun koulu keskeisenä tiedonjakajana ja elämänmallien tarjoajana on menettänyt asemiaan.

Koulun muuttamisen esteenä on

kouluinstituution toimintatavan pitäminen itsestäänselvänä. Koulun kasvatus- ja sosiaaliamistehtävä hyväksytään yleisellä tasolla, mutta kiistat kotien ja koulujen kasvatuksesta osoittavat sen araksi alueeksi. Koulun valikoitintehtävä kuuluu niin ikään yhteisesti ylläpidetyn joukkoharhan alueelle: arvosanat ja jatkuva arviointi nähdään niin luonnollisiksi, ettei edes muisteta kyseen olevan raadollisesta kilpailusta. Lisäksi halutaan ummistaa silmät siltäkin, että oppijat ovat jo koulun aloittaessaan lähtökohdiltaan erilaisia. Esimerkiksi yhteiskunnallisesta taustasta johtuvat erot muuntuvat koulun pedagogisissa käytännöissä henkilökohtaisiksi ominaisuuksiksi.

Koulujärjestelmälle on tyyppilistä tarjota kaikille samaa ja samalla tavoin, erot ja erilaisuus sivuutetaan. Puhumalla abstraktisti oppilaista häivytetään monet koulutuksen ar-

vokysymykset. Normaalistaminen toteutuu koulun käytännöissä piilovallan keinoin. Kasvatustieteilijät toimivat järjestelmän teknokraattisina apulaisina keskittymällä kognitiiviseen oppimisajatteluun ja uudenlaisten opetusmenetelmien kehittelyyn ohittaen opetuksen ja oppimisen yhteiskunnalliset valtakäytökset. Yhteiskuntakriittisiä näkemyksiä esitetään jonkin verran, mutta uusia avauksia koulun uudistamiseksi kaivataan. Koulutuksen pitäisi toimia vapauttajana eikä sopeuttamisen välineenä.

Tasa-arvoisen oppimisyhteisön luominen

Viime keväänä julkista koulukeskustelua kohahdutti eläkkeelle jääneen opettajan Aino Kontulan omaelämäkerrallisiin merkintöihin pohjaava kouluromaani *Rexi on homo ja opettajat hullui*. Ihmettelin sen herättämää kiihkoa, sillä olemmehan saaneet jo vuosikaudet kuulla koulujen rauhattomuudesta. Kurin tiukentamista on toisteltu, ja kurin sijaan on ratkaisuksi tarjottu tunnekasvatuksen opetusta. Ehkei opettaja saisi Kontulan tavoin sanoa, että hänelläkin on tunteet, ettei hän jaksaisi kestää kaikkia oppilaitaan.

Koulujärjestelmä keskittyy

järkeen ja tietoon. Michinen järkikeskeisyys pyrkii sivuuttamaan muut, naisisiksi mielletyt ihmisen olemuspuolet kuten tunteet, ruumiillisuuden ja seksuaalisuuden. Peruskoulu-uudistus 1970-luvulla toi kouluun sukupuolineutraaliuden, toimintatavan, jolla sukupuolen merkitys ja sukupuolten erot painettiin pois näkyvistä. Koulun arjessa kuitenkin pidetään yllä sukupuolistavia käytäntöjä ja sukupuolten eriarvoisuutta yhteiskunnassa. Opettajat joutuvat toimimaan vaikeassa raossa koulutusjärjestelmän vaatimusten ja oppilaiden odotusten ja tarpeiden yhteensovittelijoina. Keskustelu opettajiin kohdistetun väkivallan lisääntymisestä on osoituksena siitä, että sukupuoli, tunteet ja ruumiillisuus ovat selvästi läsnä koulun arjessa.

Poikien kouluongelmat ovat nostaneet entistä selvemmin sukupuolten erot esiin. Pojat haastavat järjestelmää tyttöjä suuremmin, esimerkiksi erityisopetukseen siirrettyistä oppilaista on valtaosa poikia. Muutama vuosi sitten kaivattiin kouluihin lisää miesopettajia poikien kouluongelmien ratkaisijoiksi. Loistava menestys Pisa-tutkimuksissa vaiensivät nämä puheet, opettajakuntamme alkoi saada pelkkää suitsutusta erinomaisuudestaan. Nyt ehdo-

”Ilon tuominen oppimiseen on nykyisin vallalla olevaa jatkuvaa kilpailua ja totista puurtamista hedelmällisempi tie luovuuteen ja henkiseen hyvinvointiin.”

tetut turvamiehet ovat ilmeisesti seuraava vaihe poikien taltuttamisessa koulukelpoisiksi.

Järjestelmän haastaminen voisi johtaa nykyisenkaltaisen tehdasmaisen koulun kyseenalaistamiseen ja uudenlaisten toimintamallien kehittämiseen. Tällöin lähtökohdaksi otettaisiin oppilaiden erot ja erilaisuus ja tavoitteeksi yhteisyyden ja yhteisöllisyyden rakentaminen. Tarpeet koulun tehtäväkuvan muuttamiseen tulevat paitsi yhteiskunta- ja talouselämän myös ihmisten hyvinvoinnin lisäämisen suunnasta. Kun taloudellista kasvua halutaan lisätä koulutustasoa parantamalla, koulutusoskoisten pitäisi muistaa, että innovoinnissa tarvittavaa luovuutta ei tuoteta kaavamaisin opetusratkaisuin. Koulun tulisi antaa valmiuksia yksityiselle elämäntilanteelle eikä vetäytyä pelkkään tiedon ja työelämävalmiuksien antajan rooliinsa.

Yksityiselämän valmiuksien antamisen lapsille tekee tähdelliseksi paitsi teho-yhteiskunnan kurimuksessa painiskelevien perheiden kasvatusongelmat myös se, että koulun rooli tiedonjakajana ja elämäntilanteiden antajana on kaventunut informaatio-tekniikan ja viihde- ja kulutuskulttuurin tunkeutuessa lasten ja nuorten elämään entistä suuremmalla voimalla. Ne tarjoavat kovin erilaisia käsityksiä elämästä ja yhteiskunnasta kuin perinteisiin nojaava koulu. Kun koulu tarjoaa pitkäjänteistä puurtamista tulevaisuudessa mahdollisesti luvassa olevine palkkioineen, vetoaa kulutus- ja viihdeteollisuus tunteisiin ja mielihyvään, hetkessä elämiseen. Koulun suhtautuminen nuorisokult-

tuureihin kieltojen politiikalla on lyhytnäköistä. Nuoria tulisi pikemminkin ohjata vastuullisuuteen ja mediakriittisyyteen.

Opettajiakin kasvatetaan tiettyyn muottiin, he kantavat mallikansalaisen ihannetta harteillaan. Toisaalta heille tarjotaan ristiriitaisia malleja. Etenkin pienten lasten kanssa työskenteleville naisopettajille tarjotaan idealisoidun hoivaajan mallia, vaikka sentyyppiselle työnkuvalle ei välttämättä olekaan tilaa nykykoulussa. Toisena on tieteellistä asiantuntijuutta painottava malli, joka keskittyy tiedonjakamiseen eikä oppijan kohtaamiseen erilaisine olemuspuolilinen. Koulun muutos edellyttäisi yhteiskunnallisesti tiedostavia opettajia, jotka ovat valmiita luopumaan professionaalista eturyhmäajattelusta ja toimimaan yhteiskunnallisen tasa-arvon puolesta.

Ihmisen kokonaisvaltaisuus ja erilaisuuden kohtaaminen koulun ytiminä merkitsisi opetussuunnitelmien muutosta siten, että opetuksessa panostettaisiin teoreettiseen tiedon lisäksi elämäntaitojen opettamiseen ja yhteisöllisyyteen. Koulun kirjallisteoreettinen opiskelukulttuuri korvattaisiin pienryhmäopetuksella ja opiskelulla aidoissa tai simuloituissa oppimisympäristöissä, joihin opustekniikan kehitys tuo uusia mahdollisuuksia. Tunteiden tunnistaminen oppimista edistäviksi ja estäviksi tekijöiksi on merkittävää ristiriitosten ratkaisutaitojen kehittämisessä. Tulevaisuuden aikuiset voisivat oppia valmiuksia toimia ihmissuhteissaan ja tulevien polvien kasvattajina. Ilon tuominen oppimiseen on nykyisin

vallalla olevaa jatkuvaa kilpailua ja totista puurtamista hedelmällisempiä tie luovuuteen ja henkiseen hyvinvointiin.

Tasa-arvoisen oppimisyhteisön luomiseen on monta tietä. Yhteiskunnalta edellytetään muutosta siinä, että koulutuksen tuloksellisuus nähtäisiin nykyistä laajemmin: henkiseen hyvinvointiin ja luovuuteen ei päästä tiedonjako-opettamisella, kilpailulla tai pakolla. Kouluilta ja opettajilta tarvitaan asennemuutoksia, intoa ja uskoa toisintekemisen mahdollisuuksiin. Kyse on siitä, millaisen yhteiskunnan haluamme ja miten uskomme sen saavuttavamme.